

A népgazdaság fejével

Eszteendőként félmillió dollár kiadását teszi elkerülhetővé az a találmány, amelynek hasznosítását a közelmúltban kezdte meg patinás üveggyáraink egyike. A barna színű, úgynevezett cseppentős gyógyszeres üvegeket eddig külföldről kellett megvásárolni. A szabadalmat kapott eljárás módot nyújt a szükségletek hazai termelésből történő kielégítésére, jobb minőségű árut kínál, s a tervek szerint kivitelre is jut a gyártandó mennyiségből. A példa nem világrengető, ám igen csak szemléletes, szinte kapcsolási rajzként mutatja, miként találkozik össze az egyéni érdekeltiség — így a feltalálóké — a csoporttal, tehát a gyárával — ahol az új termék bel- és külföldi értékesítése az átlagosnál jobb hasznot ígér —, s e kettő a népgazdaságával, az ésszerű import-takarékossgal. Kézenfekvőnek látszik a következtetés: ez így természetes. Elvben igen. A gyakorlatban azonban könnyen megtörténhetett volna, az érdekelt egyike húz a vállán, s azt mondja, sok a bíbelődés az újdonsággal, hagyjuk tehát, anélkül is elfogadható szintet ér el a gyár termékeinek jövedelmezősége.

Meghökkentő, de korántsem ritka magatartás az ilyen. Elsikad a népgazdaság érdekeltisége, mert érvényesítésének köre bezáratlan; gyakran a pusztá belátáson múlik, összekapcsolódik-e a többféle érdekeltiséggel. Az idézett esetben ez létrejött, ám botorság lenne azt hinni, valamennyi ügyben így történik ez. Beérve az utalással: a népgazdaságnak fontos érdekeltisége fűződik ahhoz, hogy egy-egy beruházás költsége minél kisebb legyen, s a befektetett forintok gyorsan megtérüljenek. A tervező viszont — javadalmazása a kellő kulcsszámok alapján a beruházási költség bizonyos százaléka — akkor jut nagyobb jövedelemhez, ha az új létesítmény sokba kerül, s az üzemeltető érdekeltisége sem megfelelő abban, hogy a pénz hamar kamatozni kezdjen.

Igencsak téves irányban keresendők a megoldás után, ha különféle adminisztratív rendelkezéseket sürgetve vélünk elérni azt. Rendelkezésekben nincs hiány! Csak hogy sokféle gyakorlati ismeret bizonyította és bizonyítja, a népgazdasági feladatokat megértő, s az ilyen érdekeknek utat nyitó szemlélet- és cselekvési mód nem érhető el másként, mint a közgazdasági és jogi szabályozás összehangoltságával, a tudatosság és az érdekeltiség ötvözésével, azaz erkölcsi, anyagi korlátokkal és ösztönzőkkel. E két utóbbi ugyanis semmiféle ellentmondást nem rejt magában, egyik a másiknak kiegészítője, s oly annyira az, hogy annak híján nem teljesítheti rendeltetését. A gond éppen az, hogy hol az egyik, hol a másik elem halványul el, s ez megbontja az érdekek harmóniáját, tévútra taszítja a termelőket.

Minden tonna megtakarított kőolaj száz dollár kiadásától mentesíti a népgazdaságot. Ennek a ténynek az ismeretében már érthetővé válik, a legutóbbi években miért támogatta esztendőnként 200–300 millió forinttal az állam azokat a rekonstrukciók

jellegű beruházásokat, melyek az energiafelhasználás ésszerűsítését — a fajlagos energiaigény mérséklését — is magukba foglalják. A népgazdaság devizát takarít meg — vagy használhat fel más, hatékonyabb célra, például gépvásárlásra —, a vállalat pedig, mert hajlandó volt a népgazdaság fejével gondolkodni, állami támogatást kaphat a fejlesztéshez, amihez esetleg máskülönbben nem lett volna elegendő pénze, de ha volt is, így a rekonstrukció olcsóbb. S nemcsak ennyi a haszon, hiszen mérséklődtek a kisebb energiaigény következtében a termékegységre jutó költségek; az áru versenyképesebb áron kerülhet forgalomba. Ennek ellenére a termelők nem tülekednek ezért a támogatásért.

Könnyen lehet, úgy vélik, lényegében mindegy, az egyetlen gazda, a társadalom melyik zsebéből melyik másikba rakja át a forintot, a devizát, ám az élet már sokszor bizonyította, e képletes zsebek szerepe korántsem azonos! Hatalmas, minőségi különbség van például a jó célok elérését ösztönző támogatások, s a gyatra munkát ellensúlyozó hozzájárulások között, bár egyik is, másik is forint, ugyanabból a zsebből kiemelve, ám nem ugyanabba beletéve. Ha tehát az állam nevében eljáró központi irányítás azt mondja — mint teszi ezt most —, mérsékli a támogatásokat, nem hajlandó átvállalni az eredmény nélküli munka következményeit, akkor népgazdasági célokat szolgál, ám úgy, hogy egyben a termelőhelyek közösségeinek érintett csoportját is, igaz, kényszerűen, de lépni készíti.

Sokféle hiedelem, naiv bizakodás tapad a népgazdasági szemlélet helyi érvényesítésének mai gyakorlatához. Vannak, akik az adminisztratív rendelkezésekre esküsznek, mások a gazdasági ösztönzést tartják mindenhatónak, s akadnak, akik úgy vélik, hatásosabbá kell tenni a meggyőzést, a felvilágosítást. A valóság az, hogy a népgazdasági szemlélet nem az említett — s a hozzájuk kapcsolódó más — tényezők egymástól független érvényesítése erősíti, hanem a társadalmi és gazdasági környezet egészének formálódása.

Nem illúziókat kell kergetni tehát, hanem következetesen keresni azokat a módszereket és eszközöket, melyek megbízható, szilárd, hosszú távon is alkalmas alapot kínálnak a különféle érdekek egyeztetéséhez. A tökéletes harmonia persze elérhetetlen, mivel az élet annyira változatos, s olyan gyorsan mutat fel új vonásokat. Mégis, a harmonia megközelítése nem reménytelen. Ehhez azonban elengedhetetlen, hogy a központi irányítás jól érzékelje mindazt, ami döntései nyomán a termelőhelyeken bekövetkezik, s hogy a vállalat erkölcsi kötelezettségei mellett anyagi érdekeltiségét is világosan lássa, amikor a népgazdaság fejével mer és akar gondolkodni. Ma a gazdaság mindkét szintjén még gyakoriak a homályba vesző részletek, ezért gyakori az is, hogy a népgazdaság érdekének érvényesítése elvi követelmény, jókívánság marad.

VERESS TAMÁS

Környezetvédelem, falitéka, sárkány cégér

Új kiállítások a múzeumban

A múzeumok életében mindig jelentős esemény, ha új állandó kiállításokat nyitnak. Nem véletlenül. A „műsáknak szentelt liget” ugyanis már régóta nem régi-ségek gyűjtőhelye, hanem a tudományos kutató- és feldolgozó munka, a leletmentés és konzerválás, valamint az ismeretterjesztés és köznevelődés dinamikus, mozgalmas műhelye. E műhelymunka látható eredménye minden állandó kiállítás. A szegedi Móra Ferenc Múzeum szinte minden területen az élen járók között van. Évente rendezett időszaki kiállításait sok tízezren tekintik meg, itt folyik a hatalmas méretű Feszty-körkép

restaurálása, ásatások sokaságán vallatják a földben rejlő titkokat, s mind közelebb kerülnek újfajta módszerekkel, rendezvényekkel a közönséghez. Jelentős esemény volt nemrégiben a múzeum életében a hangversenyek, irodalmi estek megrendezésére is alkalmas díszterem megnyitása, melynek falait a képgyűjtemény legszebb darabjai díszítik. A napokban négy új állandó kiállítást nyitottak. Cím szerint a következőket: *Az ember és környezete*; *Csongrád megyei parasztbútorok és népviseletek*; *Vasvirágok* és a lapunk hasábjain már méltatótt *Lucs-gyűjtemény* anyagából rendezett kiállítás.

Az ember és környezete

Az ember és környezete című kiállítás részlete

„Az ember akkor érheti el legnagyobb sikereit, ha minél inkább a természet részeként él, nem pedig elkülönült egységként, aki csak arra törekszik, hogy a természet kincseit kimerítse, közvetlen szükségleteinek vagy ideiglenes előnyeinek biztosítására.” (E. P. Odum.) Ez az idézet vezeti be az ember és környezete című problémafelvető kiállítást. Napjaink világszerte sarkalatos kérdése környezetünk védelme. Naponta hallhatjuk, olvashatjuk a megdöbbentő adatokat, láthatjuk a főlkavaró képeket környezetünk szennyezéséről. A valóság által felvetett kérdésekre keres és ad egyfajta választ ez a szokatlan múzeumi tárlat. Egyrészt fölvezet a föld születését és az élet keletkezését, bemutatja a Dél-Alföld állat-, növény- és rovarvilágát, majd a természetronálás stációján vezet végig a látogatót és fölillantja a megoldás lehetőségeit is.

Néhány izgalmas és továbbgondolásra is alkalmas adat, tény a kiállítás falairól: a kártevő rovarok évente 150 millió ember élelmiszer-szükségletét eszik meg; hazánkban az évi rovarkár másfél

millió forint; a föld vízkészletének mindössze tíz százaléka édes víz; Magyarországon évente annyi szennyvíz kerül a Dunába, hogy ha valamennyit tartálykocsikba öntenék, a szerelvény négyszer körülné az Egyenlítő; az évi korom- és porszenyezés gellérthegynyi méretű; egy liter olaj 400 liter vizet képes teljességgel tönkretenni. Ezeket az adatokat döbbenetes fotók, grafikonok, ábrák teszik hitelssé. (Néhány felvétel Szegeden készült!)

Megoldás? Erre igyekszik választ adni a galériarész bemutatósora. A tárlat záróképe hatalmas zöld, virágos mező fotója, rajta *Bernard Russel* gondolatsora: „A tudomány emberének nemcsak az a feladata, hogy megbirkózzék a tudományokkal, amelyeknek az ember a tárgya, hanem rá is kell venni a világot, hogy szíveleje meg, amit ő felfedezett. Ha ezt a vállalkozást nem koronázza siker, az ember önmagát fogja elpusztítani. felülön megrekedt okosságával.” E kiállítás ahhoz segít hozzá, hogy minden látogató megszívlelhesse a tudomány figyelmeztetéseit.

Apátfalvi, tápéi és alsóvárosi népviseletek

Parasztbútorok, népviseletek

Az új néprajzi állandó kiállítás világosan két részre osztható. Egyik része egy elmettszett *kétszáz-ötven* *parasztház* teljes berendezésével. Másik részében *Csongrád megyei parasztbútorokat és népviseleteket* sorakoztat fel.

A házbelső századeleji dél-alföldi parasztházat és berendezéseit mutatja be. A rekonstrukció követi a régi építkezés minden elemét — idős építőmesterek készítették. A tetőszerkezetet és nádaaszt Csókási István és Kordás János balástyai mesterek, a falakat, kemencét, gerendázatot Bánfi Antal szegedi kőműves készítette. A tiszta szobában a felvetett ágy mellett ott a hálóágy, szalmazsákkal, derékajjal, rongypokróccal, a kemencénél. A pitvar két részből áll, egyik részben a konyha kaszálival, tűzhellyel, színes tányérokkal. Ott a korsóálló kantákkal, köcsögökkel. A padláson minden olyan tárgy megtalálható, amit hajdan nem használtak naponta: zsákok és az oldalszalonna, a lakodalmas edény és a bölcso, a sajtoló és a fateknő. Emlék és emlékeztető!

A bútorok között a megye népi bútoremlékeinek legszebb darabjai láthatók. Az 1820-as évekbeli vásárhelyi parasztládákat fehéren alapon tűzes pirossal díszítették. „*Bobor János uramé 1791*” olvashatjuk a hatalmas saroktáskán. A makói bútorok színecsék, piros vagy kék alapra tarka virágdíszeket festettek. Az egyik lánál olvashatjuk: „*Kotsis Julianna 1857*”; a vaskos, barokkos vásárhelyi gondolkodószéken „*Szél Pálé anno 1815*”; az átört díszítésű széken: „*Karkus Ádám 1875*”.

A napsugár-oromdísz alatt három jellegzetes viselet, az *apátfalvi*, a *tápéi* és a *szeged-alsóvárosi*. A tárlókban pedig az itt élő nemzetiségek — szerbek és szlovákok — pruszlikjai, fémszállal himzett ingjei, gyönyörű női ködmőnei, csipke fejrevalói.

Vasvirágok

Fejős Ferenc hatalmas cégére mögött a kovács céh zászlója

A szegedi kovácsok, lakatosok, vasművesek 200 éves történetének legszebb darabjai láthatók a *Vasvirágok* című ipartörténeti kiállításon. Az első szegedi adatok 1522-ből valók, amikor is a városban 22 kovács, két patkoló, három puskaműves, egy kardkovács és egy pajzsműves dolgozott. A szecesszió addott új lökést az itteni mestereknek. közöttük olyan, messzeföldön híres vasműveseknek, mint *Fekete Pál*, akinek cégéréen szecessziós indák, levelek köré, lóg a kulcs, vagy *Fejős Ferenc*, akinek cégéjén nyílen hatalmas, kiterjesztett szárnyú sárkány tartja szájában a díszes kivitelű kulcsot, vagy *Benedek Antal*, akinek vaskosabb sárkányalak hirdette műhelyét, vagy éppen *Kónya György*.

A tanonc- és mesterrajzok, tervek, pénzsládák és célevelek mellett bemutatják a leggyakoribb munkákat: sarkok, fejszék, ostyasütők, patkók, sarkantyúk, zablák, lakatok, béklyók egyházi díszek sorakoznak. A falon két zászló, az egyik „*A Kovács Céhnek Zászlója 1852*”, közepe lópatkolási jelenettel, az országnak és Szegednek címerével. A másik a *lakatosok zászlója* az 1700-as évek végéről. S a kapu, amelyen átmehetünk a másik terembe, 1847-ben készült, és Kőrösi Rozália házába vezetett egykoron.

TANDI LAJOS

Jurij Mihajlik

A parton

Az éj, az éjszakai tenger s a visszhangzó parti falak a fojtogató déli hőség emlékével virrasztanak.

A szemnek már-már lehetetlen kivenni szurok víz felett a messzetűnő hajó fényét, mely hulló csillag is lehet.

És még nehezebb a hajóról figyelni távolok egén más csillagrendszer sötét partját s észlelni ott egy csöppnyi fényt.

De mégis fenn a fedélzetén, áll valaki, néz és mereng.

Polner Zoltán fordítása